

АЙЗЪК АЗИМОВ

БЕЗИЗХОДНА СИТУАЦИЯ

Превод от английски: Елена Кортел, 1999

chitanka.info

*„Само веднъж в историята на
Галактиката бе открита интелигентна раса,
освен човешката...“*

*„Есета по история“
от Лигърн Виер*

I

От: Бюро за Външни провинции /БВП/

До: Лудън Антиох, главен държавен администратор.

Задача: Цивилен наблюдател на Цефей 18, административен пост.

Указания:

/а/ Акт на Съвет 2515 от 971-ва година на Галактическата империя, озаглавен „Среща на служители от Административно обслужване; методология, ревизия.“

/б/ Имперска директива, ян. 2374, 243/975 по ГИ.

1. Съгласно пълномощията от указание /а/ получавате назначение. Правомощията на указания пост, наблюдател на Цефей 18, се разпростират над нечовешки същества от Империята, които живеят на планетата и имат статут на самоуправление, съгласно споменатата Имперска директива в указание /б/.

2. Задълженията на вашия пост изискват всеобхватно наблюдение на нехуманоидите в рамките на планетата, координация с оторизираните правителствени изследователски и информационни организации, както и подготовка на шестмесечни отчети за всички действия на нехуманоидите.

К. Морили, ръководител БВП
12/977 по ГИ.

Лудън Антиох изслуша внимателно всичко и поклати леко кръглата си глава в знак на несъгласие:

— Иска ми се да ти помогна, друже, но не си попаднал на тоя, дето трябва. По-добре да уредиш тая работа с Бюрото.

Томър Замо се облегна на стола, разтърка силно върха на носа си и помисли какво да отговори:

— Логично е, но не и практично — изрече накрая предпазливо. — Сега не мога да пътувам до Трантър. Ти си представителят на Бюрото за Цефей 18. Нищо ли няма да свършиш?

— Ама дори и да съм граждански наблюдател, аз съм длъжен да спазвам политиката на Бюрото.

— Добре! — изкрещя Замо. — Тогава ми кажи каква е тази политика на Бюрото. Аз оглавявам научно-изследователска организация под прякото управление на Империята, имам огромни правомощия, а на всяка крачка съм ограничаван от цивилни авторитети, които правят едно и също — повтарят като папагали все „политиката на Бюрото“, за да се оправдаят. Какво *представява* политиката на Бюрото? Досега не съм получил свестен отговор.

— Според моите разбирания... — погледът на Антиох остана спокоен и непоклатим, — казвам ти личното си мнение, така че не можеш да ме хванеш по никакъв начин, политиката на Бюрото се състои във възможно най-почтено отношение към нехуманоидите.

— Тогава какво управление...

— Ш-ш-шт! Няма нужда да викаш. Трябва да отбележа, че Негово Имперско Величество е хуманист и последовател на философията на Аврелий. Ще ти кажа на ухо едно нещо: общоизвестно е как Императорът лично пръв предложи да бъде създаден този свят. Можеш да се обзаложиш, че политиката на Бюрото се придържа плътно към императорските идеи. И бъди сигурен, че няма да си подлея вода, като тръгна срещу *такова* течение.

— Е, момче — месестите клепачи на лекаря трепнаха, — щом като си решил да се държиш така, сигурно ще си загубиш работата. Не, няма да ги накарам да те изритат. Изобщо нямам предвид *такова* нещо. Просто работата сама ще ти избяга, защото тук нищо няма да стане!

— Наистина ли? Защо? — Антиох бе нисък, розов и дундест, а изражението на охраненото му лице бе неизменно любезно и приветливо, но сега помръкна.

— Ти си отскоро тук, докато аз дойдох отдавна — изгледа го навъсено Замо. — Ще имаш ли нещо против, ако пуша? — той запали небрежно грубовата пура от силен тютюн. После продължи безцеремонно: — Тук няма място за хуманизъм, администраторе. Ти

третираш нехуманоиди така, сякаш са хора. Не става. И не ми харесва тая дума „нехуманоиди“. Те са си животни.

— Те са интелигентни същества — подхвърли кротко Антиох.

— Добре де, тогава са интелигентни животни. Предполагам, че двата термина не са взаимно изключващи се. Чужд интелект в съседство с човешкия на едно и също място не е работа.

— Предлагащ да ги избием ли?

— О, Галактико, не! — размаха пурата си Замо. — Предполагам да гледаме на тях като на обект за изследване, единствено така. Можем да се научим много неща от тези животни, ако ни бъде позволено. Знания, които биха послужили незабавно на човешката раса, трябва да го отбележа. Ето ти я *тук* човечността. Ето *това* ще е добро за масите, щом като оня безгръбначен култ към Аврелий толкова много те интересува.

— Какво имаш предвид?

— Да вземем най-очевидните неща... Предполагам, че си чувал за тяхната химия.

— Да. Прегледах повечето от докладите за нехуманоидите, публикувани през последните десет години. Очаквам още публикации.

— Ами тогава... трябва да ти кажа всичко на всичко, че тяхната химиотерапия е направо съвършена. Например, лично аз видях с очите си как излекуваха счупена кост — онова, което при тях минава за счупена кост. Направиха го с помощта на хапче. Костта възстанови своята цялост за петнайсет минути. Нито едно от техните лекарства досега не е използвано от хората при земни условия. Повечето от тях биха ни убили набързо. Но ако разкрием как те действат на нехуманоидите, на животните...

— Да, да. Разбирам огромната значимост на ефекта.

— Виж ти. Е, това вече ме удовлетворява. Второто нещо е, че тези животни контактуват помежду си по неизвестен начин.

— Чрез телепатия ли?!

— Телепатия! Телепатия! Телепатия! — изкриви устни ученият. — Със същия успех можеш да кажеш и чрез отвара, приготвена от вещици. Никой не знае нищо за тая телепатия, освен името ѝ. Какъв е механизмът на телепатията? Каква е психологията и физиологията ѝ? Искам да разбера, но не мога. Политиката на Бюрото, според твоите думи, го забранява.

— Но... Извинявай, докторе, но не съм съгласен с теб — присви устни Антиох. — По какъв начин ти пречат? Сигурно управата не е направила никакъв опит да попречи на твоите научни изследвания върху тези нехуманоиди. Не мога да кажа същото за своя предшественик, разбира се, но аз самият...

— Няма никаква пряка намеса. Аз не твърдя такова нещо. Но в името на Галактиката, управителю, ние сме възпрепятствани от цялата тази ситуация. Всъщност ни карате да се занимаваме с хора. Позволявате им да си имат свой собствен предводител и вътрешна автономия. Угаждате им, глезите ги, като им предоставяте онова, което според философията на Аврелий се нарича „права“. Не мога да се разбера с техния управител.

— А защо не можеш?

— Защото не ми позволява да действам на воля. Не ме допуска да провеждам експерименти с никое същество, без да получа съгласието на набелязания обект. Онези двама или трима доброволци, които ни дават, съвсем не са от най-умните. Условиата са невъзможни.

Антиох присви рамене безпомощно.

— На всичкото отгоре явно е невъзможно да научим нещо стойностно за мозъка, физиологията и химичните процеси в организмите на тези животни без дисекция, без опити, свързани с храненето или с влиянието на различни лекарства върху тях. Знаеш, че научните изследвания са сложно нещо. Там не остава много място за хуманизъм.

— Трябва ли да е чак толкова трудно? — Лудън Антиох потупваше замислено с пръст брадичката си. — Тези нехуманоидни същества са безобидни. Казваш непременно дисекция... Ами ако опитаеш да намериш друг подход? Мисля, че предизвикваш у тях враждебно настроение. Може би трябва да покажеш превъзходство, да се държиш властно.

— Властно! Аз не съм от онези самозабравили се психолози, по които хората се увеличат в последно време. Не вярвам някой да разреши проблем, за който е необходимо да бъде извършена дисекция, с помощта на така наречения „правилен персонален подход“.

— Жалко, че мислиш така. Обучението по социопсихология е необходимо условие за всички управители от квалификация над А-4.

Замо измъкна парченце пура от устата си, помълча малко, без да се стареае да прикрива надменното изражение на лицето си и продължи:

— Тогава по-добре е да упражниш някои от своите прийоми върху Бюрото. Аз имам сериозни приятели в Имперския съд.

— Виж сега, аз не мога да поставя проблема, не мога да го направя открито. Основната насока в политиката не е в рамките на моята компетентност, тези неща са приоритет на Бюрото. Но ти знаеш, че бихме могли да опитаме индиректен подход — усмихна се той. — Някоя стратегия.

— Каква именно?

— Ами виж — Антиох плъзна внимателно пръсти по редицата подвързани в сиво доклади, наредени на пода до стола му, — прочел съм повечето от тях. Пълна глупост, но съдържат *някои* факти. Например знаеш ли кога се е родило последното нехуманоидно отроче на Цефей 18?

Замо помълча известно време преди да отговори:

— Не зная. А и не ме интересува.

— Но Бюрото би се заинтригувало. На Цефей 18 не се е раждало нито едно нехуманоидно отроче в рамките на две години... откакто техният свят съществува самостоятелно. Знаеш ли какви са причините?

— Възможни са множество фактори — присви рамене лекарят. — Необходимо е изследване, за да се докаже кои са те.

— Добре, да речем, че напишеш доклад...

— Доклади! Написал съм двайсет досега.

— Напиши още един. Дай превес на неразрешените проблеми. После им кажи, че трябва да промениш своите методи. Повтаряй непрекъснато проблема с ръста на раждаемостта. Бюрото няма да посмее да го пренебрегне. Ако нехуманоидите измрат, някой ще трябва да отговаря за това пред Императора. Схващаш ли...

— И така нещата ще се променят? — зениците на Замо се разшириха.

— Аз работя за Бюрото от двайсет и седем години. Зная как да му въздействам.

— Ще си помисля — Замо се изправи и излезе с тежки стъпи от кабинета, като затръшна след себе си вратата. По-късно Замо каза на

един от своите сътрудници:

— Той преди всичко е бюрократ. Затова няма да пренебрегне общоприетото правило да изложи първо проблема на хартия, а и няма да поеме открито риска. Сам няма да постигне кой знае какво, но ако ние действаме чрез него, може и да стане нещо повече.

От: Административното управление, Цефей 18

До: БВП

Задача: Проект на Външните провинции 2563, Част II — Научни изследвания върху нехуманоиди на Цефей 18. Координация.

Указания:

/а/ БВП, писмо Цеф-Н-КМ/дж. г, 100132, 302/975 по ГИ.

/б/ АдмУпр — Цефей 18, писмо АА-ЛА/мн, 140/977 по ГИ

Приложение:

1. Научна група 10, Физико-биохимичен отдел, доклад, озаглавен „Физиологични характеристики на нехуманоидите от Цефей 18, Част XI“, 172/977 по ГИ.

I. Приложение 1 е за информация на БВП. Трябва да се отбележи, че Дял XII, параграфи 1–16 от Прил. 1 засягат вероятните промени в политиката на настоящето БВП по отношение на нехуманоидите, с оглед да бъдат подпомогнати физичните и химическите изследвания в настояще време, съгласно указание /а/.

2. Обръщаме внимание на БВП, че указание /б/ вече обсъди възможните промени в изследователските методи. То се придържа към мнението на АдмУпр Цефей 18, че тези промени засега са прибързани. Все пак предлагаме въпросът за нивото на раждаемостта сред нехуманоидите да залегне в проект на БВП, възложен на АдмУпр Цефей 18, предвид важността на проблема, оценен от Научна група 10, както е видно от Дял V, Приложение 1.

Л. Антиох, Набл., АдмУпр. Цефей 18
174/977

От: БВП

До: АдмУпр Цефей 18

Задача: Проект 2563 на Външните провинции —
Научно изследване на нехуманоидите от Цефей 18,
координация.

Указания:

/а/ АдмУпр Цефей 18, п. АА-ЛА/мн, 174/977 по ГИ.

1. В отговор на предложените в параграф 2 от указание /а/ смятаме, че въпросът за нивото на раждаемостта сред нехуманоидите не е от компетенцията на АдмУпр-Цефей 18. Имайки предвид факта, изнесен от Научна група 10, относно стерилитета, причинен вероятно поради недостиг на химични елементи в храната, правото на всички изследвания в посочената област получава Научна група 10, като най-компетентна.

2. По-нататъшните изследвания ще проведат различни научни групи съгласно настоящите директиви по темата. Не се предвиждат никакви промени в политиката.

К. Морили, Ръководител БВП
186/977 по ГИ.

II

Мършавият вид на репортера удължаваше и без това високия му ръст. Репутацията на Гюстив Банърд се градеше върху смесица от умения — по-точно две умения, които не винаги се съчетават, независимо от максимите за елементарната етика.

Лудън Антиох го изгледа недоверчиво:

— Няма смисъл да отричам, че сте прав. Но докладът на Научната група бе секретен. Не разбирам как...

— Изтичане на информация — прекъсна го уверено Банърд. — Винаги така става.

— Ами тогава ще трябва да затъкна тази пукнатина. — Антиох явно бе объркан и по розовото му лице се появиха бръчки от напрежение. — Аз не мога да одобря репортажа ви. Всички забележки относно оплакванията на Научната група трябва да станат известни. Разбирате, нали?

— Не. — Банърд бе напълно спокоен. — Важно е и аз имам право според имперската директива. Мисля, че Империята трябва да знае какво става.

— Там е работата, че нищо не става — в тона на Антиох зазвучаха горчиви нотки. — Вашите твърдения са напълно погрешни. Бюрото няма намерение да променя политиката си. Показах ви писмата.

— Мислите, че можете да се изправите срещу Замо, когато е решил да упражни влиянието си? — запита насмешливо новинарът.

— Ще го направя... ако сметна, че е сгрешил.

— Ако! — подчерта невъзмутимо Банърд, а после изведнъж продължи разпалено: — Антиох, Империята има тук нещо изключително, нещо много по-велико от онова, което правителството си представя. Те го унищожават. Те се отнасят към тези същества като към животни.

— Наистина... — подхвана Антиох несигурно.

— Не ми говорете за Цефей 18. Това е зоологическа градина. Това е първокласна зоологическа градина с онези ваши коравосърдечни учени, които разнищват бедните създания там със своите прътове през решетките на клетките. Подхвърляте им късове месо, но ги държите затворени. Знам! От две години пиша за тях. Аз кажи-речи живея с тях.

— Замо казва...

— Замо! — прекъсна го с явно презрение другият.

— Замо казва — продължи с тревожна настойчивост Антиох, — че ние се отнасяме към тях прекалено хуманно.

— По-скоро Замо изобщо не можеш да го отличиш от животните. — Чертите на репортера се изостриха. — Той боготвори науката. Чели ли сте трудовете на Аврелий? — запита съвсем неочаквано накрая той.

— Да — поколеба се Антиох. — Разбирам Императора...

— Императорът е на наша страна. Това е добре... по-добре, отколкото да преследва последното царство.

— Не разбирам накъде биете.

— Тези чужди същества могат да ни научат на много неща. Разбирате ли ме? Не е нещо, което Замо или неговата Научна група може да използва, не става дума за химия или за телепатия. Става дума за начин на живот, за вид мислене. Сред пришълците няма убийства, няма нередности. Какво е направено досега, за да бъде проучена тяхната философия? Или да се установи какъв е проблемът за тяхното социално интегриране?

Антиох се замисляше все по-дълбоко, а пълното му лице започна да се топи:

— Интересни разсъждения. Те ще са от полза за психолозите...

— Няма да са им от полза. Повечето от тях са дърдорковци. Психолозите посочват проблемите, но взимат погрешни решения за преодоляването им. Трябват ни хора като Аврелий. Мъже философи...

— Но вижте, ние не можем да превърнем Цефей 18 в... метафизично поле за науката.

— А защо не? Можем да го направим много лесно.

— Как?

— Забравете вашите тестове, наблюдения. Позволете на пришълците да си направят свое общество, освободено от хора. Дайте

им неограничена свобода и оставете на воля да се прояви каквато и да било философия...

— Но това не може да стане от утре — отвърна нервно Антиох.

— А ние можем да започнем от утре.

— Е, аз не мога да ви забраня да направите опит — поде колебливо администраторът и продължи по-уверено: — Вие, обаче, сами ще го провалите, ако публикувате доклада на Научна група 10, ако му дадете гласност от хуманна гледна точка. Учените са могъща сила.

— Философите също.

— Да, но има и по-лесен начин. Няма нужда да се палите. Просто обявете, че Научната група не разрешава своите проблеми. Направете го без да влагате никакви емоции и оставете читателите сами да обмислят вашата гледна точка. Вземете проблема с нивото на раждаемостта например. Там има нещо за вас. След едно поколение нехуманоидите могат и да измрат, няма значение какво предприема науката. Наблегнете на необходимостта от философски подход. Или изберете някаква друга насока. Поразмърдайте мозъка си, де! — Антиох се изправи, усмихнат прекалено любезно: — Но в името на Галактиката, не вдигайте напразно шум.

— Може и да сте прав — Банърд остана като вцепенен и не можа да реагира адекватно.

По-късно прати капсуловано известие до един свой приятел: „Той изобщо не е умен. Объркан е и няма цел в живота си. Със сигурност е пълен невежа в работата си. Но умее да лавира, да се нагажда, ловко избягва затрудненията и по-скоро ще отстъпи, отколкото да поеме риска да срещне решителна съпротива. Може точно това да е ценното му качество. А твоето е в Аврелий.“

От: АдмУпр Цефей IX

До: БВП

Задачи: Ниво на раждаемост сред нехуманоидите на Цефей IX, новини.

Указания:

/а/ АдмУпр Цефей 18 п. АА-ЛА/мн, 174/977 по И.

/б/ Имперска директива ян. 2374, 243/975 по ГИ.

Приложения:

1. Дописка на Г. Банърд, Цефей 18, 201/977 по ГИ

2. Дописка на Г. Бапърд, Цефей 18, 203/977 по ГИ

1. Стерилитетът на нехуманоидите на Цефей 18, за който съобщава БВП в указание /а/, стана обект на новините в галактическата преса. Новините по темата са представени тук за информация на БВП в приложение 1 и 2. Макар че споменатите дописки се базират на материал, който е секретен и недостъпен за обществеността, репортерът използва правото си на свобода на словото предвид условията в указание /б/.

2. Предвид неизбежната публикация и неразбирането от страна на широката общественост е необходимо БВП да поеме бъдещата политика по проблема за стерилитета сред нехуманоидите.

Л. Антиох, Набл. АдмУпр Цефей 18
209/977 по ГИ

От: БВП

До: АдмУпр Цефей 18

Задача: Ниво на раждаемост сред нехуманоидите на Цефей 18, проучване.

Указания:

/а/ АдмУпр Цефей 18 п. АА-ЛАмн, 209/977 по ГИ

/б/ АдмУпр Цефей 18 п. АА-ЛАмн, 174/977 по ГИ.

1. Предложено е да бъдат проучени причините и средствата за отстраняване на ниското ниво на раждаемост, споменато в указания /а/ и /б/. Вследствие на което е приет проект, озаглавен „Ниво на раждаемост сред нехуманоидите на Цефей 18, изследване.“, на който,

предвид изключителната важност на проблема, е отсъдена степен на значимост АА.

2. Проектът има номер 2910 и всички разходи по него ще бъдат посрещани от Кредит 18/78.

К. Морили, Ръков. БВП
223/977 по ГИ

III

Ако лошото настроение на Томър Замо намаляваше в Експерименталната станция на Научна група 10, това не означава автоматически, че той ставаше по-дружелюбен. Антиох стоеше сам край прозореца за наблюдения в централната лаборатория.

Централната лаборатория бе обширно помещение, установено на Цефей 18 за неудобство на експериментаторите и за удобство на експериментираните. Изгарящите пясъци и сухият, наситен на кислород въздух блестяха ослепително от нажеженото до бяло слънце. Сред този ад се намираха огненочервените нехуманоиди, с набръчкана кожа и жилаво телосложение, наклекали по един, по двама.

Замо излезе от лабораторията, за да утоли жаждата си.

— Искате ли да влезете? — вдигна той глава, водата блестеше по горната му устна.

— Не, благодаря — отговори Антиох решително. — Каква е температурата сега?

— Четиридесет и девет градуса. Поне да имаше някаква сянка. А те се оплакват, че им е студено. Сега е време за водопой. Искате ли да ги видите как пият?

От фонтана по средата на площадката бликна струя вода. Дребните фигурки с подскоци и олюлявания се отправиха нетърпеливо към нея. Обикаляха около водата. Блъскаха се едни други. А лицата им изведнъж започнаха да се променят, когато по средата на всяко едно се появи и започна да расте месеста тръбичка. Пришълците ги протягаха напред към фонтана и след време ги отдръпваха.

Така продължи дълго време, докато телата им набъбнаха и бръчките по тях изчезнаха. После нехуманоидите се оттеглиха бавно. Тръбичките за пиене се подаваха и изчезваха често-често, докато накрая се успокоиха като розова, набръчкана маса над широките отвори, които им служеха за уста, без устни. Така се отправиха да спят на групи, издути, утолили жаждата си.

— Животни! — проговори Замо презрително.

— По колко пъти на ден пият? — запита Антиох.

— Колкото им се прииска. Ако им се налага, могат да не пият и по една седмица. Даваме им вода всеки ден. Те я събират под кожата си. Хранят се вечерно време. Вегетарианци са.

— Добре е човек понякога да получи информация от първа ръка — усмихна се Антиох. — Не може да чете все доклади.

— Така ли? — обади се безизразно Замо. — Какво ново има? Какво става с момчетата в дантелени панталонки на Трантор?

— Бюрото не може да бъде принудено да се ангажира — присви рамене колебливо администраторът. — Щом като Императорът симпатизира на Аврелийизма, хуманитаризмът е в силата си сега. Ти го знаеш — известно време той гриза колебливо устните си и продължи: — Но се появи този проблем с ръста на раждаемостта. Най-накрая той бе възложен за разрешение на АдмУпр, както знаеш... доби също така значимост от степен АА.

Замо промърмори нещо едва чуто.

— Може и да не го съзнаваш, но този проект сега ще изпревари всички останали, по които се работи на Цефей 18. Той е от значение. — Антиох се обърна към прозореца за наблюдение и промени рязко темата на разговора им: — Смяташ ли, че тези същества са нещастни?

— Нещастни ли? — избухна Замо.

— Добре де — побърза да се поправи другият, — неприспособени към тази среда. Разбираш ме, нали? Трудно е да се пригледат подходящи условия за раса, за която не се знае почти нищо.

— Каж ми... виждал ли си някога света, от който ги взимаме?

— Чел съм доклади...

— Доклади! — презрението на Замо нямаше край. — А аз съм го виждал. Той може да ти се струва пустиня, но за тия дяволи е воден рай. Имат необходимата им храна и вода. Те притежават свят с растителност и естествено бликаща вода, вместо пясъци и скали, където плесените, гъбичките растат насила в пещерите, а водата се изпарява от гипсовите скали. След десет години те щяха да са измрели до едно. Ние ги спасихме. Нещастни казваш! Ха, ако е така, то те нямат условия за приличен живот, какъвто имат повечето животни.

— Може и така да е. Но ми хрумна нещо.

— Хрумна ли ти? И какво? — Замо посегна да си вземе пура.

— Нещо, което може и да ти помогне. Защо да не проучвате съществата по-всеобхватно? Позволете им да проявят инициатива. В края на краищата те имат високо развита наука. Във вашите доклади непрекъснато се говори за това. Дайте им да разрешат някакви проблеми.

— Например?

— А-а-а... а-а-а — Антиох размаха безпомощно ръце: — Всичко, каквото смяташ, че ще ви помогне най-много. Например един космически кораб. Вкарай ги в командната зала и провери реакциите им.

— Защо? — запита Замо сухо, без да прикрива недружелюбния си тон.

— Защото в зависимост от това как техните мозъци реагират на апаратурата, на контролното табло, в сравнение с човешката реакция, можеш да научиш много за тях. На всичкото отгоре, така ще имате най-голяма полза, отколкото досега. Така си мисля аз. Ще имате повече доброволци, ако те решат, че правят нещо интересно.

— Твоята психология най-после изби. Хм. Звучи по-добре, отколкото би могло да е. Ще преспя с тази мисъл. И откъде мога да получа разрешение, за да проведем с тях опит в космически кораб? Нямам нито един *в наличност*. А за да го получим по надлежния бюрократичен ред, ще ни трябва страшно много време. Накрая ще се окаже безмислено.

Антиох се замисли, челото му се ороси със ситни капчици пот.

— Не е задължително да е космически кораб. Но все пак... ако напишеш още един доклад и направиш предложение... обосновано предложение... аз може и да измисля някакъв начин да го обвържа с моя проект за нивото на раждаемостта. Значимост от степен АА на практика може да извоюва всичко, без никакви въпроси.

— Ами, възможно е. — Замо най-после прояви макар и малък интерес. — Междувременно провеждам тест за фундаменталния метаболизъм, но той нещо изостава. Ще си помисля. Има хляб в тая работа.

От: АдмУпр Цефей 18

До: БВП

Задача: Проект на Външни провинции 2910, Част I „Ниво на раждаемост сред нехуманоидите на Цефей 18, изследване.“

Указания:

/а/ БВП п. Цефей-Н-КМ/кар, 115097, 223/977 по ГИ

Приложения:

I Научна група 10, доклад на Физико-биохимичната секция. Част XV, 220/977 по ГИ.

1. Приложение I е за информация на БВП.

2. Специално внимание се обръща на Дял V, параграф 3 от приложение 1, в което е посочена необходимостта от космически кораб за работата на Научна група 10 при провеждането на опит, под наблюдението на БВП. АдмУпр Цефей 18 смята, че такова изследване може да от полза за подпомагане на сегашната работа по проекта, разрешен, според указание /а/. Предвид значимостта на проекта, смятаме, че след незабавно обсъждане, молбата на Научната група ще бъде удовлетворена.

Л. Антиох. Набл. АдмУпр Цефей
240/977 по ГИ

От: БВП

До: АдмУпр Цефей 18

Задача: Проект 2910 на Външни провинции, „Ниво на раждаемост сред нехуманоидите на Цефей 18, изследване.“

Указания:

/а/ АдмУпр Цефей 18 п. АА-ЛА/мн, 240/977 по ГИ

1. Тренировъчен кораб АМ-К–2055 е на разположение на АдмУпр Цефей 18 за изследвания на нехуманоиди на Цефей 18 с уважение към споменатия проект и другите проекти на ВП, съгласно искането в приложение 1 към указание /а/.

2. Настоятелно молим работата по проекта да бъде ускорена с всички възможни средства.

К. Морили, Ръков. БВП
251/977 по ГИ

IV

Малкото ръждивочервено създание сигурно се чувстваше много по-зле, отколкото си личеше по вида му. То бе грижливо запънато и затоплено до температура, при която хората около него се запарваха в разкопчаните си ризи.

— Намирам, че тук е влажно, но не и непоносимо при тази ниска температура — отбеляза съществото предпазливо с пискливия си глас.

— Много любезно от ваша страна, че дойдохте — усмихна се Антиох. — Бях запланувал посещение при вас, но нали там сега се провежда опит... — усмивката му стана състрадателна.

— Няма значение. Вие, останалите земни същества, направихте за нас повече, отколкото ние самите сме в състояние да направим за себе си. Мой дълг беше да ви се отплатя, макар и съвсем не по достойнство, като се подложа на някакво незначително изпитание. — Говореше уклончиво, сякаш достигаше предпазливо до собствените си мисли или пък смяташе, че ще наруши добрия тон, ако каже всичко направо.

Гюстив Банърд седеше в един ъгъл на стаята и пишеше бързо, кръстосал дългите си крака:

— Нали нямате нищо против да записвам всичко казано тук?

— Аз не възразявам — отправи му бърз поглед нехуманоидът от Цефей.

— Проблемът не е чисто социален, сър — продължи Антиох. — Не бих ви принуждавал да се подлагате на изпитание заради това. Има важни въпроси за обсъждане, а вие сте начело на вашия народ.

— Доволен съм, че действате добронамерено — кимна гостът. — Моля да продължите.

Администраторът се размърда от неудобство и затруднение:

— Въпросът е деликатен и аз никога не бих го повдигнал, ако не беше от изключително значение за... ъ-ъ... разрешаване. Аз съм само говорител на моето правителство...

— Моят народ възприема управляващите на земните хора като много загрижени за нас.

— Ами да, загрижени са. Затова се тревожат, че вашият народ вече не се множи.

Антиох замълча и зачака неспокойно да види ответна реакция. Но очакванията му бяха напразни. Лицето на цефеанеца остана непроменено. Само в областта на меката, нагъната, смалена тръбичка за пиене се забелязваше леко трептене. Затова Антиох продължи:

— Колебаехме се дали да ви задаваме този въпрос заради изключителната му деликатност. Основната цел на моето правителство е ненамеса във вашите работи, затова направихме всичко възможно, за да проучим проблема внимателно, без да притесняваме вашия народ. Но, честно казано...

— Не постигнахте нищо? — допълни думите му гостът.

— Да. Или поне не открихме конкретни недостатъци в създаването на същите условия като във вашия роден свят. Разбира се, направихме необходимите промени, за да постигнем по-приятна среда. Идеята ни е, че не ви достигат химични елементи. Затова ви моля да ни помогнете. Вашият народ доста е напреднал в изучаването на собствената си биохимия. Ако не бихте искали...

— Не, не, аз мога да ви помогна. — Цефеанецът се оживи. Меката повърхност на гладкия му череп без косми изведнъж се набразди от бръчки — някаква чужда на земните хора реакция, която при това изразяваше несигурност. — Не смятахме, че този въпрос ще разтревожи толкова вас, другите земни същества. Наистина още едно доказателство за изключителната ви добронамереност. Намираме този свят за сроден, той може да се окаже дори рай в сравнение с предишния ни свят. Няма никакви недостатъци. За условия като тези тук се говори предимно в нашите легенди за Златния век.

— Тогава...

— Но има едно нещо, нещо, което може и да не разберете. Не очакваме някой друг интелигентен вид да мисли като нас.

— Аз ще се опитам да ви разбера.

— В нашия роден свят ние измирахме — заговори цефеанецът по-тихо, а обертоновете в гласа му станаха още по-звучни. — Но там ние се борехме. Нашата наука, развита за цялата ни история, която е по-стара от вашата, вече е в своя залез. Но още не е угаснала. Навярно

защото се базира повече на биологията, отколкото на физиката, както е при вас. Вашите хора са изнамерили нови форми на енергия и са достигнали звездите. Нашите са открили нови истини в областта на психологията и психиатрията, създали са общество, което е освободено от болести и престъпления. Не е необходимо да се питаме кой от двата подхода е по-добър, но няма съмнение кой е по-успешен в крайна сметка. В нашия умиращ свят без условия за живот или енергийни източници, биологичната наука може да направи единствено смъртта по-лека. И все пак ние се борихме. Столетия наред се стремяхме към атомната енергия. Така бавно се разгоря искрицата надежда, че може и да разчупим ограниченията на двуизмерното пространство на планетата ни и да достигнем звездите. В нашата система нямаше други планети, които да ни послужат като опорни стъпала нагоре. Нищо и никакви си два̀сет светлинни години до най-близката звезда, без да имаме сведения за съществуването на други планетарни системи.

Но има нещо в живота, заради което си заслужава да се прави усилие, дори то да се окаже безнадеждно. Накрая останахме само около пет хиляди. Само пет хиляди. А първият ни кораб бе вече готов. Той вероятно нямаше да успее, но ние бяхме усвоили вече всичките принципи на двигателите и навигацията.

Настъпи тишина. Цефеанецът дълго мълча, а черните му очи сякаш се взираха в миналото.

Тогава изведнъж се обади новинарят:

— А след това дойдохме ние?

— А след това дойдохте вие — съгласи се гостът. — Това промени всичко. Щом ни потрябваше енергия, получавахме я. Попаднахме в един нов, близък, идеален свят. Той стана наш, без дори да искаме. И ако социалните ни проблеми бяха отдавна вече разрешени от самите нас, то по-трудните проблеми за средата, в която трябваше да живеем, бяха разрешени от други, може да се каже идеално разрешени.

— И?! — подкани го Антиох.

— И... това не се оказа никак добре. Векове наред нашите предци са се борили да стигнат звездите, а сега изведнъж се оказва, че тези звезди са чуждо достойние. Ние се борихме за живота си, а той ни бе подарен ненадейно от други. Вече няма никакви причини да

продължаваме борбата си. Вече няма нищо, към което да се стремим и да постигаме. Целият космос е достойние на друга раса.

— Този свят е ваш — отбеляза тихо Антиох.

— По милост. Той ни е подарен. Той не ни принадлежи по право.

— Според мен вие го заслужихте.

Тогава очите на цефеанеца изведнъж се забиха в другия:

— Намеренията ви са добри, но аз се съмнявам, че ме разбирате.

Вече нямаме накъде да се движим, за да запазим този подарък. Ние сме в безизходна ситуация. Смисълът на живота е в постоянното усилие, а то ни бе отнето. Животът повече не може да ни заинтригува. И ние нямаме потомство... съвсем съзнателно. По този начин се отдръпваме от пътя ви.

Антиох разсеяно премести флуоритното кълбо от перваза на прозореца и го завъртя. Ярката повърхност отразяваше светлината, докато кълбото се въртеше. Масивното тяло с височина три стъпки пръскаше навсякъде из стаята неуместната си красива бляскава светлина.

— Това ли е единственото решение? Стерилитет? — запита администраторът.

— Все още можем да го избегнем — прошепна цефеанецът, — но къде в Галактиката има място за нас? Тя цялата е ваша.

— Да, за вас няма по-близко място от Магелановата мъглявина, ако желаете самостоятелност. Магелановата мъглявина...

— Но вие няма да ни позволите да си отидем от вас. Зная, че го правите добросърдечно.

— Да, добросърдечно... но не можем да ви оставим да си отидете.

— Тази доброта е измамна.

— Вероятно, но вие не можете ли да се примирите? Имате си свят.

— Това е нещо необяснимо. Вашето мислене е различно от нашето. Невъзможно ни е да се примирим. Сигурен съм, че сте обмисляли всичко това, администраторе. И представата ни за безизходна ситуация не е нова за вас.

Антиох вдигна поглед сепнат. Ръката му неволно се протегна към флуоритното кълбо:

— Можете ли да разчетете мислите ми?

— Това е само догадка. Много добра догадка.

— Да... но *умееете ли* да разчитате мислите ми? Разгадават ли разума на хората като цяло? Това е интересен момент. Учените казват, че не умеете, но аз понякога си мисля дали пък няма да го постигнете. Бихте ли ми казали? Или може би ви задържам вече?

— Не... не... — дребният цефеанецът се загърна по-плътено с наметката и зарови лицето си за миг в електрически отопляемата яка. — Вие говорите за разчитане на мислите. Нещата съвсем не стоят така, но е безполезно да ви го обяснявам.

— Не може да бъде обяснена някаква гледка на човек, който е сляп по рождение — прошепна Антиох една стара поговорка.

— Да, точно така. Това усещане, което вие напълно погрешно наричате „разчитане на мисли“, не се отнася за нас. Не че нямаме истински усет, просто вие не подавате необходимите сигнали. Така няма как да ви обясним какъв е процесът.

— Хм — беше единствената реакция на Антиох.

— Случва се, разбира се, понякога, при голямо съсредоточаване или емоционално напрежение от страна на другите земни същества, някои от нас да успеят, тези с по-добре развит усет. С по-изострен поглед, така да се каже. Тогава смътно усещаме *нещо*. Но не е сигурно. Аз самият понякога съм се чудил точно какво става...

Антиох завъртя пак бавно флуоритното кълбо. Розовото му лице бе потънало в мисли, очите му бяха приковани в цефеанеца. Гюстив Банърд раздвижи пръсти и започна да препрочита бележките си, устните му мърдаха беззвучно.

Флуоритното кълбо се въртеше, а цефеанецът изглежда се заинтригува от него. Очите му не се откъсваха от цветната, лъскава повърхност.

— Какво е това? — запита той.

Антиох се сепна. Чертите на лицето му се смекчиха от някакъв тържествуващ изблик:

— Това ли? Галактическо увлечение отпреди три години, което означава, че сега то е безнадеждно остаряла реликва. Един ненужен уред, но е красив. Банърд, би ли затъмнил прозорците?

Чу се тихо щракване и прозорците потъмняха, докато в средата на стаята блестеше в розово сияние флуоритното кълбо. То изведнъж привлече погледите им. Светлините му наподобяваха отблясъци на

северно сияние. Антиох, пурпурна фигура наред пурпурната стая, сложи кълбото на масата и го завъртя. Ръката му се обагри в червено. Кълбото се въртеше и цветните светлини започнаха да се променят по-бързо, да стават по-наситени, а после избледняваха и се разпадаха до контрастни сияния.

Гласът на Антиох зазвуча сред тайнствено преливаща се цветна дъга:

— Повърхността на кълбото е от материя, която излъчва различни светлини. То е невероятно леко, изключително фино, но благодарение на жироскопичния баланс рядко пада. Много е красиво, не намирате ли?

— Безкрайно красиво — гласът на цефеанеца достигна от някъде много далеч.

— Но то вече не е на мода, изживя си времето.

— Много е красиво — продължи умислен цефеанецът.

Банърд включи отново светлината и цветната картина изчезна.

— Това би се харесало на моя народ — гостът гледаше кълбото като омагьосан.

— Най-добре е да си вървите — изправи се Антиох. — Ако останете още, условията тук могат да ви се отразят зле. Най-покорно ви благодаря за добрината да ни посетите.

— Аз ви благодаря най-покорно за вашата добрина — изправи се и цефеанецът.

— Повечето от вашите хора, между другото, приеха предложението ни да им направим изследвания в модерния космически кораб. Вие разбирате, предполагам, че целта ни е да проучим реакциите им при работа с нашата техника. Надявам се експериментът да отговаря на вашето усещане за благоприличие, за коректно отношение.

— Не е необходимо да се извинявате. Самият аз сега имам качества на човек-пилот. Това е най-интересното. Напомня ми нашите собствени стремежи... напомня ми колко близо бяхме до целта си.

Цефеанецът си тръгна, а Антиох седна мрачен.

— Е — обърна се той към Банърд малко рязко. — Спомнете си нашето споразумение, надявам се. Това интервю не може да бъде публикувано.

— Много добре — присви рамене другият.

Администраторът седеше на стола си, пръстите му се плъзгаха по металната статуетка на бюрото му.

— Какво си мислите за всичко това, Банърд?

— Жал ми е за тях. Мисля, че разбирам какво изпитват. Трябва да ги образуваме, да им дадем знания, за да се измъкнат от тази ситуация. Философията е в състояние да го направи.

— Мислите ли?

— Да.

— Не можем да им позволим да си отидат, разбира се...

— О, не. Изключено е. Прекалено много имаме да се учим от тях. Това тяхно състояние е само преходно ниво. Ще дойде време и ще разсъждават по друг начин, особено когато им дадем пълна самостоятелност.

— Може би. Какво е мнението ви за флуоритното кълбо, Банърд? Той го хареса. Може и да направим добър избор, ако поръчаме няколко хиляди от тях? Едничката Галактика знае. Те сега са залежала стока и са доста евтини.

— Звучи ми добре.

— Бюрото обаче няма да се съгласи никога. Познавам ги.

— Но тези кълба може да се окажат точно онова, което ни трябва в случая. Цефеанците имат нужда от нещо ново.

— Така ли? Ами тогава ние бихме могли да направим нещо. Ще приложат записките ви от интервюто към доклада си и малко ще наблегна на момента с кълбата. В края на краищата вие сте член на Философското сдружение, защо да нямате влияние върху някои важни особи, чиято дума в Бюрото сигурно има много по-голяма тежест от моята. Разбирате ли...?

— Да — отговори замислен Банърд. — Да.

От: АдмУпр Цефей 18

До: БВП

Задача: Проект 2910 на БВП. Част II. „Ръст на раждаемостта сред нехуманоидите на Цефей 18, изследване“.

Указания:

/а/ БВП п. Цеф-Н-КМ/кар, 115097, 223/977 по ГИ

Приложения:

1. Дешифровка на разговора между Л. Антиох от АдмУпр от Цефей 18 и Ни-Сан, Върховен съдия на нехуманоидите от Цефей 18.

I. Приложение 1 е за информация на БВП.

II. Проучването се провежда съгласно указание /а/ в приложение 1. Според БВП всички средства ще бъдат използвани за преодоляване на пагубното философско схващане понастоящем сред нехуманоидите.

III. Трябва да се отбележи, че Върховният съдия на нехуманоидите прояви интерес към флуоритните кълба. Предприети са предварителни проучвания на този факт върху психологията на нехуманоидите.

Л. Антиох, Набл. АдмУпр Цефей 18
272/977 по ГИ

От: БВП

До: АдмУпр Цефей 18

Задача: Проект 2910 на БВП „Ръст на раждаемостта сред нехуманоидите, изследване.“

Указания:

/а/ АдмУпр Цефей 18 п. АА-ЛА/мн, 272/977 по ГИ

1. Съгласно указаното в приложение 1 точка /а/, изпращаме пет хиляди флуоритни кълба на Цефей 18 чрез търговския отдел.

2. Получени са инструкции АдмУпр Цефей 18 да използва всички методи за успокояване на нехуманоидите, съгласно изискванията на имперската прокламация.

К. Морили, Рък. БВП
283/977 по ГИ

V

Вечерята завърши, донесоха виното, задимяха пурите. Оформиха се няколко групи събеседници. Капитанът на търговската флотилия бе в центъра на най-голямата. Кристалнобялата му униформа направо заслепяваше слушателите наоколо.

— Пътуването ни беше направо играчка — заяви той самодоволно. — Преди този полет съм имал под мое командване повече от триста кораба. Но все пак никога не бях превозвал такъв товар. Какво ще кажете за пет хиляди флуоритни къмба в тази пустиня, а? Пустата му Галактика!

— За нехуманоидите — засмя се Лудън Антиох и разтърси рамене. — Надявам се товарът не ви е затруднил.

— Не, никак. Но е обемист. Крехък е и на един кораб не можеха да бъдат натоварени повече от двацет къмба, според всичките правителствени норми за пакетиране и предпазни мерки. Но парите са си на държавата, нали?

— Това първото ви изпитание с правителствени норми ли е, капитане? — усмихна се криво Замо.

— Велика Галактико, не! — избълва капитанът. — Винаги се опитвам да избягвам такава работа, но понякога не е възможно да не попаднеш в мрежата. Неприятна работа е, това е истината. Бюрокрация! Бумащина! Тя е в състояние да спре развитието ти, да смрази кръвта ти! Тя е един тумор, раков тумор на Галактиката. Аз бих ликвидирал цялата тази сган.

— Не сте прав, капитане — намеси се Антиох. — Не разбирате някои неща.

— Така ли? Тогава, като един от тези бюрократи — усмихна се онзи, — надявам се да ни обясните каква е вашата роля в операцията, администраторе.

— Ами, вижте — Антиох изглеждаше смутен, — правителството е сериозна и сложна институция. Имаме да се грижим за хиляди планети в нашата империя и за милиарди хора. Цялата тази работа без

здрава организация е непосилна. Мисля, че в наше време само в Имперската административна служба има около четиристотин милиона хора. За да бъдат координирани техните действия и за да бъдат направлявани техните знания, непременно трябва да съществува така наречената бюрокрация и бумащина, както я наричате. До последното звено, колкото и да ви се струва безумна, тежка, тя е необходима. Всяко парченце хартия обвързва усилията на четиристотин милиона хора. Ако унищожите администрацията, вие унищожавате и империята, а заедно с нея унищожавате и междузвездния мир, ред и цивилизация.

— Хайде де... — реагира капитанът.

— Не казвайте така. Точно това имам предвид — Антиох бе искрено развълнуван. — Правилата и системата на администрацията трябва да са всеобхватни и строги в случай, че има някои некомпетентни официални лица. Понякога се намира един... на вас може и да ви е смешно, но има некомпетентни учени и репортери, и капитани също... Ако има некомпетентни оторизирани лица, може някоя малка неприятност да е неизбежна. Но в най-лошия случай системата сама се грижи за себе си.

— Да — засмя се кисело капитанът. — Ами ако бъде назначен някой кадърен администратор? Той рано или късно попада в жестоката мрежа и няма как — върви надолу към посредствеността.

— Съвсем не е така — отвърна Антиох дружелюбно. — Един способен човек работи по правилата и постига каквото пожелае.

— Как? — запита Банърд.

— Ами... ами... — Антиох изведнъж бе хванат натясно. — Единият начин е да добиеш правото на проект със степен на значимост „А“ или „АА“, ако е възможно.

Капитанът се канеше да се изсмее с все сила, но не успя, защото вратата изведнъж се отвори с трясък и в залата нахълтаха изплашени служители. В началото от виковете им нищо не се разбираше. Но после...

— Сър, корабите са отвлечени. Онези нехуманоиди ги завладяха със сила.

— Какво?! Всичките?!

— До един. Няма ги и корабите, и съществата...

Два часа по-късно четиримата мъже бяха в стаята на Антиох.

— Няма грешка — отбеляза хладно администраторът. — Не е останал и един кораб, дори и тренировъчният, Замо. А в рамките на половината сектор няма никакъв правителствен кораб. Докато организираме преследване, те ще са извън Галактиката, ще са на половината път до Магелановата мъглявина. Капитане, ваше задължение бе да осигурите необходимата охрана.

— Ние се приземихме едва днес след толкова дълго пътуване в космоса — изрева онзи. — Вие трябваше да знаете...

— Чакайте малко, капитане — прекъсна го яростно Замо. — Започвам да разбирам. Антиох — заговори ученият рязко, — ти си измислил всичко.

— Аз? — изражението на Антиох оставаше все така странно хладно, дори безразлично.

— Ти ни каза тази вечер, че един оправен администратор ще се сдобие с проект със степен на значимост „А“ и ще постигне, каквото пожелае. Ти си го направил, за да помогнеш на нехуманоидите да избягат.

— Аз да съм го направил? Прости ми, но как би могло да стане това? Ти самият в един от своите доклади повдигна проблема за ръста на раждаемостта сред нехуманоидите. А Банърд беше онзи, който със сензационните си дописки изплаши Бюрото и го принуди да ни разреши проект със степен на значимост „АА“. Аз нямам нищо общо с това.

— *Ти* предложи да напиша за ръста на раждаемостта — викна освирепял Замо.

— Аз ли? — запита Антиох сдържано.

— И заради това — ревна изведнъж Банърд — ти предложи да спомена в статиите си ръста на раждаемостта.

Тримата наобиколиха плътно администратора. Антиох се облегна на стола си и отговори спокойно:

— Не зная какво имате предвид. Ако ме обвинявате, моля да ми дадете доказателства... законни доказателства. Законите на империята се защитават с писмени, с филмирани материали или със свидетели. Всичките ми писма в качеството ми на администратор са в папките на Бюрото и на други места. Аз никога не съм молил за проект от степен на значимост „А“. Бюрото ме натовари с него, а Замо и Банърд са отговорни за тази работа. Така е черно на бяло.

Звучите, които излизаха от гърлото на Замо, бяха кажи-речи нечленоразделни:

— Ти ме подмами да обуча съществата как да се справят с кораба.

— Това си беше *твое* предложение. Аз пазя твоите доклади, предложенията ти реакциите на цефеанците да бъдат изследвани с апаратурата на хората. Бюрото също ги пази. Доказателството... *официалното* доказателство е ясно, черно на бяло. Аз нямам нищо общо със случая.

— И с кълбата ли? — настоя Банърд.

— Ти умишлено повика моите кораби тука — викна неочаквано и капитанът. — Пет хиляди кълба! Ти си знаел, че за тях ще са нужни стотици кораби!

— Никога не съм молил да докарвате кълба — каза спокойно Антиох. — Това беше идея на Бюрото, макар че, според мен, приятелите на Банърд от Философското сдружение помогнаха много.

— Ти запита оня вожд от Цефей дали може да разчита мисли — Банърд пребледня като платно. — Ти му каза да прояви интерес към кълбата.

— Хайде, моля ви. Вие сами изготвихте дешифровката на разговора ни. Тя също е в папките. Не можете да докажете обвиненията си — изправи се администраторът. — Ще трябва да ме извините. Необходимо е да приготвя рапорта си за Бюрото.

На вратата Антиох се спря:

— Както и да е, проблемът с нехуманоидите е разрешен, макар и само в тяхна полза. Сега те ще имат потомство, ще имат свят, който са постигнали сами. Те искаха точно това. И още нещо. Не ме обвинявайте за такива глупости. Аз съм на администраторска служба от двайсет и седем години и ви уверявам, че от досието ми е видно колко стриктно съм изпълнявал всичките си задължения. Капитане, ще се радвам да продължим нашата дискусия тази вечер, за да ви убедя и да ви обясня как един кадърен администратор може да работи с бюрократи и да постигне, каквото пожелае.

Удивително е как такова кръгло, нежно, бебешко лице може да се усмихва така саркастично.

От: БВП

До: Лудън Антиох, Главен държавен администратор,
А-8

Задача: Административна служба, назначение.

Указания:

/а/ Решение 22874-К на АдмСл, 1/978 по ГИ

1. Предвид оценката, отбелязана в указание /а/, вие сте освободен от отговорност за отлитането на нехуманоидите от Цефей 18. Умоляваме ви да бъдете на разположение, в готовност за следващото ви назначение.

Р. Хорприт, Рък. АдмСл.
15/978 по ГИ.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.